

Василь Бойчук

Обговорення науково-освітньої співпраці у Донецькій області у відділенні «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» Інституту Східної Європи(ІСЕ) з завідувачем відділення «Книгорозповсюдження» істориком Олександром Василюком у свято Водохрещтя 19 січня 2020 року. ©

19 січня 2020 року у свято Водохрещтя, відбулась зустріч директора Інституту Східної Європи, доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя з завідувачем відділення «Книгорозповсюдження» магістром-істориком Олександром Василюком на предмет обговорення подальшої співпраці у Донецькій області у відділенні «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» яке очолює доктор економічних наук, професор, академік Олександр Васильєв.

В ході зустрічі відбулось обговорення подальшої праці в Донецькій області. Зокрема директором Інституту Східної Європи доктором історичних наук, професором, академіком Віктором Ідзьо було наголошено, що Інститут Східної Європи в 2020 році буде розвивати у Донецькій області відділення «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» з центром у місті Сіверську, яке охоплюватиме своєю науково-освітньою та культурологічною діяльністю також міста Маріуполь та Бердянськ. Очевидно, що українське книгорозповсюдження повинно у 2020 році в час українсько-російської війни в першу чергу охопити цей український регіон...

Під час зустрічі було наголошено, що відділення Інституту Східної Європи в Донецькій області першочергово у 2020 році повинно презентувати та обговорювати на Донеччині наукові та культурологічні праці свого земляка, уродженця міста Маріуполя Дмитра Донцова.

Очевидно, що у сьогодні в 2020 році відділення «Економіко-етно-соціальних досліджень та просування інвестиційних проєктів» Інституту Східної Європи з центром у місті Сіверську в першу чергу слід оформити звернення до владних структур щодо побудови пам'ятка Дмитру Донцову в місті Маріуполі... Побудова пам'ятника Дмитра Донцову в Маріуполі на головній площі міста – це це відновлення історичної справедливості і велика повага мешканців маріуполя до свого земляка і визначного українського діяча, яким би мав гордитися не тільки місто Маріуполь, але й весь Донецький регіон, оскільки Дмитро Донцов все життя поклав за Соборність України...

У висновок зустрічі завідувач відділення «Книгорозповсюдження» магістр-історик Олександр Василюк наголосив, що готовий до активних науково-освітніх презентації та розповсюдження українських книг у Донецькій області України з метою популяризації, зокрема в місті Маріуполі українського феномена Дмитра Донцова...

Директор Інституту Східної Європи доктор історичних наук, професор, академік Віктор Ідзьо у висновок зустрічі наголосив, що вже починає популяризацію особистості Дмитра Донцова своєю науковою працею «Дмитро Донцов - літературне дослідження та усвідомлення українського націоналізму», яка продається нище...

Відомий мислитель та літератор ХХ століття, український політичний теоретик, публіцист та літературний критик Дмитро Іванович Донцов народився 17 серпня 1883 року в Мелітополі та помер 30 березня 1973 року в Канаді в місті Монреалі. Протягом бурхливого життя Дмитро Донцов зумів, здається, здобути все, і широку вищу освіту (з 1900 по 1907 роки в Петербурзькому, а з 1909 по 1911 роки в Віденському університетах), побувати в політичних партіях РУП і УСДРП, а в 1918 році бути членом головної управи Українських Хліборобів Демократів. У 1905 та 1907 роках Д. Донцов два рази був арештований царським режимом, а у 1908 році втік за кордон, розвинув науково-теоретичну роботу стосовно здобуття українцями незалежності та незалежної Української держави[1,с.69-70].

Під час Першої світової війни Дмитро Донцов - організатор і перший голова Союзу Визволення України (1914р.), з 1914 по 1916 роки очолює Українське пресове Бюро в Берліні. За гетьманату очолював Українське телефонне агентство. З 1919 по 1921 роки - шеф Українського пресового бюро в Берліні при українській дипломатичній місії в Швейцарії. З 1922 року у Львові, співзасновник української партії національної роботи і редактор органу "Заграва" (1923-1924рр.), редактор Літературно-Наукового Вісника (1922-1932рр.), Вісника (1933-1939) та Книгозбірні Вісника. Одночасно між першою та другою світовими війнами друкувався в німецькій, швейцарській та польській пресі. З 1939 року в еміграції: Німеччині, Чехословаччині, Румунії, Франції, США, Канаді, де видавав "Батава"(Бухарест 1940-1941рр). З 1947 року проживав у Канаді, де з 1948 по 1973 викладав у Монреальському університеті українську літературу. Основні праці Дмитра Донцова: "Модерне москвофільство"(1913р.), "Сучасне політичне положення нації і наші завдання"(1913р.), "Die ukrainische Staatsidee und der Krieg gegen Russland"(1915), "Історія розвитку української державної ідеї"(1917р.), "Українська державна думка і Європа"(1919р.), "Підстави нашої політики"(1921р.), "Політика принципальна і опортуністична" (1928р.), "Наша доба і література"(1936р.), "Де шукати наших традицій"(1939р.), "Дух нашої давнини"(1944р.), "Поетка вогняних меж"(1952р. "Росія чи Європа"(1955р.), "Від містики до політики"(1957р.). Публіцистична діяльність Дмитра Донцова пронизана пристрасною аргументацією і динамічним стилем, вільним користуванням творів ідейних противників. У своїх доповідях, статтях і працях Дмитро Донцов намагався побороти у всіх проявах російський імперіалізм та москвофілів, їх новітній витвір - соціалізм в Україні. В своїй творчості Дмитро Донцов вказував на органічний зв'язок України з Заходом. В ідеологічних працях Дмитро Донцов утверджував практичний ідеалізм, висвітлюючи визначальну роль особистостей та героїв у розвитку української історії. Його ідеологія мала великий вплив на національно-визвольний рух в Україні в 30-50 роках ХХ століття і формування Організації Українських націоналістів (ОУН). Слід наголосити, що концепція ідеології українського націоналізму зустріла критику демократичних сил. Однак, літературна та світоглядна творчість Дмитра Донцова заслуговує всебічного вивчення[1,с.69-70].

Як засвідчують науковці, постать Дмитра Донцова в українській культурі та структурі етно-політичного мислення сьогодні сприймається з популярністю. Його ідеї в Україні ХХ століття та у сучасній Україні, у політичних колах національної та ліберально-демократичної орієнтації отримали певне визнання. Разом з тим, слід наголосити, що Дмитро Донцов маловідомий в Україні, оскільки ідеали за які він боровся, нібито виконані і не потребують додаткової аргументації. Однак, багато положень націоналістичних концепцій Дмитра Донцова, що створювалися приблизно в час становлення українських національних ідей, під ідейним впливом національно-культурної незалежності актуальні й сьогодні. Цілком можна сказати, що окрім політичних ідей у Дмитра Донцова є також філософські, наукові та публіцистичні. Всі вони цікавлять нас в контексті розбудови національної ідеї, не дивлячись на час їх написання. Праці Дмитра Донцова, які написані в еміграції, як засвідчує історична наука, сьогодні не є відомі широкому загалу українців[2,с.337; с.208-209; с.280].

Хочу наголосити, що праці Дмитра Донцова до певною мірою стосуються тієї епохи, в якій він жив, з її глобальними кризами і розламами, світовими війнами і революціями. За таких обставин погляди Дмитра Донцова ніяк не можна назвати демократичної орієнтації, навпаки, його погляди строго партійні. Націоналізм, за концептуальними висновками Дмитра Донцова, повинен бути організований на самопожертву в ім'я блага української нації. Уся доктрина Дмитра Донцова побудована на римському праві чи організованості римської держави. Однак, це не завадило Дмитру Донцову бути українським національним ідеологом і активно впливати на тогочасний і сучасний політичний процес, зокрема на український націоналістичний рух, який розвивався в 30-50 роках ХХ століття[3,с.9].

Окремо слід розглянути літературознавчі роботи Дмитра Донцова, публіцистичні та філософські твори, написані на високому інтелектуальному рівні. В них Дмитро Донцов з'ясує найважливіші філософські і соціально-політичні аспекти української нації. Із проаналізованих нами творів можна прийти до висновку, що нашому сучаснику Дмитро Донцов водночас цікавий як український національний провидець, який намагається передати свої знання з національно-визвольної діяльності українців наступним поколінням борців. Він не стільки повчає, скільки закликає до рішучої і вольової боротьби за незалежність своєї Батьківщини. У передмові до першого видання "Духу нашої давнини" (1944р.) він повідомляє: "Писав цю книгу для деяких, бо деяким лиш дано звершити зрозуміле...Звертаюся не до безсоромних і розбійників, а до шляхетних; не до сліпих і дурних, а до мудрих і

видючих; не до слабких і боягузів, а до мужніх. До тих, які покликані створити нову касту “кращих людей” – які є єдиним маяком у божевільнім хаосі нинішнього дня”[3,с.9].

Як бачимо, у своїх працях Дмитро Донцов для створення своєї націоналістичної концепції використовує відомі джерела. Передусім це праці Макіавеллі та Ніцше, він запозичає асоціальне розуміння людини і переконання, що “життя вище моралі”, від Гобса він переймає погляд на світову історію, на яку дивиться, як на вічну боротьбу “всіх проти всіх”, маючи на увазі боротьбу народів, націй і рас між собою. Основну концепцію “всемогутності і волі” Дмитро Донцов запозичує в Шопенгауера[4,с.40].

Як бачимо із творів, Дмитра Донцов добре орієнтувався і в сучасній соціології, і політичній філософії. Серед його улюблених мислителів - Шпенглер і Ортега-і-Гассет з їхньою проблематикою кризи традиційної європейської культури і торжества кількості над якістю. Визначальний вплив на світогляд Дмитра Донцова мала німецька “вольова” філософія. Сам він неодноразово підкреслював, що джерело його націоналізму - не чужі інтелектуальні впливи, а “традиції нашої Давнини”[5,с.11].

Діапазон інтелектуальних інтуїцій Д. Донцова значно розширюється і за рахунок стародавньої літератури. Він постійно цитує і наводить приклади з давньоукраїнської літератури Київської епохи: Іларіон, Данило Заточник, “Слово о полку Ігоревім”, Повісті Минулих літ”, а також зі стародрукованої української літератури XVI-XVIII століть: К. Острозький, І. Вишенський, І. Галятовский, Л. Баранович, І. Мазепа, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, козацькі літописи, що відображають українські героїчні устремління тих часів. Взагалі ж, головний критерій Дмитра Донцова в оцінці літературних творів, - це ступінь втілення в них вольового і героїчного початку. Окрім давньоукраїнської і стародрукованої літератури він використовує твори І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Гоголя, Л. Українки, О. Теліги, негативно відноситься до творчості Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, П. Мирного, І. Франка, В. Винниченка. Дмитро Донцов підкріплював свої міркування посиланнями на Новий Завіт, німецькою класичною філософією, щоб наголосити, насамперед, на соціально-політичний аспект. Свої літературні переваги Дмитро Донцов будує в залежності від втілення в тих чи інших здобутках духовних ідеалів українського народу. Дмитро Донцов розвиває український націоналізм середньовіччя від Київської Русі, ідеалізуючи козацтво, до націоналізму, який сформувався у першій половині XIX століття українськими романтиками, якими є: автор “Історії Русов”, К. Рилєєв, М. Максимович, О. Бодянский, Н. Гоголь, Т. Шевченко, Е. Гребінка, П. Куліш, Н. Костомаров, - який в процесі творення української капіталістичної нації став визначальним фактором у виробленні української самоідентифікації[6,с.5].

З епохи Романтизму і до наших днів українські письменники, журналісти, вчені-історики і філологи, політики, ідеологи розвивають історію та філософію української козацької державності, знаходячи в цьому раз і назавжди втілені ідеали шляхетності, героїзму і мужності, зразки людських характерів, взаємин і вчинків, а також реалізацію ідеального українського суспільного і державного устрою. Саме Дмитро Донцов у своїй творчості закликав український народ об'єднатися навколо національної ідеї в ім'я побудови української держави. На думку Дмитра Донцова, національна ідея та держава повинні поєднати всіх українців і формувати націю, яка вестиме боротьбу за державотворення. Як бачимо, Дмитро Донцов, опираючись на працю “Дух нашої давнини”, в якій аналізує історичне минуле, ідеалізуючи не тільки козаку, але і попередні їй епохи, зокрема епоху Київської Русі та Литовсько-руську епоху, наголошує, що епоха української державності IX-XIII століть, на його думку, навіть виграє в порівнянні з двома іншими, оскільки Київська держава була незалежною і водночас самодостатньою для українців, не мала поза своєю територією центрів політичного і релігійно-культурного притягання і найприродніше втілювала героїчне минуле українців[7,с.64].

Ці висновки дозволяють вважати його основним фундатором українського націоналізму. Свою концепцію Дмитро Донцов доповнює теорією про соціальну структуру українського суспільства поглядами на українську культуру, мистецтво, літературу, фольклор. Фактично націоналізм Дмитра Донцова не підпадає під стереотипне визначення націоналізму і не проповідує національної винятковості, національної переваги чи національної нетерпимості. Його концепція не побудована на крові іншої нації, чи расизмі. Як наголошує Дмитро Донцов: “не чужа пролита кров сама по собі вирішує питання про батьківщину”. Він наголошує про “Містичний голос крові”, що розуміється саме в духовно-вольовому аспекті. У Дмитра Донцова ми також проглядаємо духовне розуміння націоналізму, як складну й універсальну категорію, як філософію, як “український Дух”[8,с.67]. Національність, за його переконанням, залежить не від свідомої сваволі, не від суб'єктивних раціонально обумовлених переваг і освіченості кожного українця, вона визначається укладом його інстинкту і творчого акту, а також укладом української вольової духовності. Остання містить у собі інтуїтивні представлення особистості про доброту, геройство, честь, гідність, відношення до тих чи інших історичних фігур та подій української історії[9,с.4].

Цікаво, що за визначенням Дмитра Донцова, нація розуміється не в культурному і не в політичному, а в божественному вимірі: “Нація - це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих українців, що живуть, і тих українців, що жили. Сі останні - далеко численніші від перших і - не всі від їх дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і онукам свої ідеї і цілі, які здійснюються, звичайно, не одною генерацією”. У протизагаду сьогоденню націоналізму, який на думку Дмитра Донцова є жорстоким і духовно обмеженим, заснованому на ідеї крові, Дмитро Донцов вводить поняття “щирого націоналізму”. Щирий націоналізм, на думку Дмитра Донцова, можливий тільки як націоналізм духовний, що йде не

тільки від інстинкту національного самозбереження і любить не просто рідне і своє, але й рідне-велике і священне[10,с.9].

Дмитро Донцов у своїй творчості незадоволений, що його сучасники вдалися до перекручування національної ідеології і до втрати доступу до “найглибших колодязів духу і до священних вогнів життя”, викликають “сліпий і пагубний націоналізм”, що присипляє народну совість і розкладає корені щирого патріотизму. Однак, Дмитро Донцов далекий від ідеалізації сучасного йому українця-націоналіста, який на його думку зарозумілий: “Приймати свій народ за втілення повної і вищої досконалості на землі було б сущим марнославством, хворим націоналістичною зарозумілістю. Національна гордість не повинна вироджуватися в тупу зарозумілість і плоске самовдоволення, вона не повинна вселяти народу манію величності”. Переконав Д. Донцова в тім, що український народ є якийсь особливий всесвітній народ (як себе вважають жиди чи німці), що покликаний не до створення своєї творчо-особливої, змістовно-самобутньої культури, він вважає “безглуздістю і фальшко”, зреченням від свого національно-індивідуального духовного обличчя. На думку Дмитра Донцова, українцям потрібен “глибокий, духовно вірний, творчий націоналізм”, який варто виховувати (але без примусу) у людях із самого раннього дитинства, будучи їх несвідоме до національного духовного досвіду за допомогою таких факторів як національна мова, національні пісні, молитви, казки, життя святих і героїв, національна поезія, історія, армія, територія, національне господарство (економіка). Спеціальну увагу Дмитро Донцов приділяє вихованню в дитині духу воїна і героїчних почуттів, насажденню духу лицарського служіння. Дмитро Донцов вказує, що для виховання “сильного народу” у дитячій душі варто вливати залізо, а не розслаблюючи доктрину “загальної справедливості”[11,с.5].

На відміну від багатьох теоретиків націоналізму, Дмитро Донцов закликає вселяти громадянам, починаючи з дитячого віку, почуття любові до свого народу, це тому, що кожний член суспільства повинен духовно і національно самоутвердитися в українському національному суспільстві. На думку Дмитра Донцова, майбутня українська держава повинна виховувати всі вище визначені якості [12,с.91].

У цей же час Дмитро Донцов створює релігійно-філософську концепцію, в якій, на його думку, всі вище перераховані якості повинні базуватися на націоналізмі, пов'язаному з “духом народу”. Дмитро Донцов своїм націоналізмом наголошує, що українець - це обов'язково християнин з культурними цінностями європейської цивілізації, патріот і націоналіст[13,с.5].

Дмитро Донцов своєю концепцією фактично відтворює ідеал епохи Ренесансу, який виник під впливом Платона і неоплатоніків. Він наголошує, що українському суспільству треба надати стародавню інтелектуальну силу. На думку Дмитра Донцова, в цьому повинна допомогти українська природа, традиції, культура, змінити яких не можна.

В огляді українського суспільства Дмитро Донцов опирається на твори, теорії та положення європейських дослідників Щербаківського, Рутковського, Кречмера, Мак Ліна, Беддо та інших, які він пристосовує до українських реалій[14,с.7].

Особливу вагу в вивченні українського суспільства Дмитро Донцов надає психологічним особливостям українського суспільства, які докладно описує. Так за класифікацією українців, верхній ступінь у суспільній ієрархії займає “нордійський” тип, що таїть у собі приховані можливості до державотворення. Представники цього типу можуть служити і працювати заради якої-небудь абстрактної ідеї, з них виходять ідеалісти, фанатики і деспоти, вони непідкупні, справедливі, розважливі і т. д. Цей тип, вважає Дмитро Донцов, “дуже поширений на старій Україні, тепер стрічається на ній дуже рідко”. Серед представників цього типу ним називаються князі Володимир і Святослав, полковник Іван Богун, з літературних героїв - гоголівський пан Данило. Ареалом поширення “нордійців” він вважає Київщину і степову Україну, їх предками Дмитро Донцов вважав полян. Уся доктрина Дмитра Донцова побудована на римському праві чи організованості римської держави. Однак, це не завадило Дмитру Донцову бути українським національним ідеологом і активно впливати на тогочасний і сучасний політичний процес, зокрема на український націоналістичний рух, який розвивався в 30-50 роках ХХ століття[3,с.9].

Окремо слід розглянути літературознавчі роботи Дмитра Донцова, публіцистичні та філософські твори, написані на високому інтелектуальному рівні. В них Дмитро Донцов з'ясовує найважливіші філософські і соціально-політичні аспекти української нації. Із проаналізованих нами творів можна прийти до висновку, що нашому сучаснику Дмитро Донцов водночас цікавий як український національний провидець, який намагається передати свої знання з національно-визвольної діяльності українців наступним поколінням борців. Він не стільки повчає, скільки закликає до рішучої і вольової боротьби за незалежність своєї Батьківщини. У передмові до першого видання “Духу нашої давнини”(1944р.) він повідомляє: “Писав цю книгу для деяких, бо деяким лиш дано звершити зрозуміле...Звертаюся не до безсоромних і розбійників, а до шляхетних; не до сліпих і дурних, а до мудрих і видючих; не до слабких і боягузів, а до мужніх. До тих, які покликані створити нову касту “кращих людей” – які є єдиним маяком у божевільнім хаосі нинішнього дня”. Як бачимо, у своїх працях Дмитро Донцов для створення своєї націоналістичної концепції використовує відомі джерела. Передусім це праці Макіавеллі та Ніцше, він запозичає асоціальне розуміння людини і переконання, що “життя вище моралі”, від Гобса він переймає погляд на світову історію, на яку дивиться, як на вічну боротьбу “всіх проти всіх”, маючи на увазі боротьбу народів, націй і рас між собою. Основну концепцію “всемогутності і волі” Донцов запозичує в Шопенгауера[4,с.10].

Як бачимо із творів, Дмитра Донцов добре орієнтувався і в сучасній соціології, і політичній філософії. Серед його улюблених мислителів - Шпенглер і Ортега-і-Гассет з їхньою проблематикою кризи традиційної європейської культури і торжества кількості над якістю. Визначальний вплив на світогляд Дмитра Донцова мала німецька

“вольова” філософія. Сам він неодноразово підкреслював, що джерело його націоналізму - не чужі інтелектуальні впливи, а “традиції нашої Давнини”[5,с.11] .

Діапазон інтелектуальних інтуїцій Дмитра Донцова значно розширюється і за рахунок стародавньої літератури. Він постійно цитує і наводить приклади з давньоукраїнської літератури Київської епохи: Іларіон, Данило Заточник, “Слово о полку Ігоревім”, Повісті Минулих літ”, а також зі стародрукованої української літератури XVI-XVIII століть: К. Острозький, І. Вишенський, І. Галятовський, Л. Баранович, І. Мазепа, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, козацькі літописи, що відображають українські героїчні устремління тих часів. Взагалі ж, головний критерій Дмитра Донцова в оцінці літературних творів, - це ступінь втілення в них вольового і героїчного початку. Окрім давньоукраїнської і стародрукованої літератури він використовує твори І. Котляревського, Т. Шевченка, М.Гоголя, Л.Українки, О. Теліги, негативно відноситься до творчості Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, П. Мирного, І. Франка, В. Винниченка. Д. Донцов підкріплював свої міркування посиланнями на Новий Завіт, німецькою класичною філософією, щоб наголосити, насамперед, на соціально-політичний аспект. Свої літературні переваги Дмитро Донцов будує в залежності від втілення в тих чи інших здобутках духовних ідеалів українського народу. Дмитро Донцов розвиває український націоналізм середньовіччя від Київської Русі, ідеалізуючи козацтво, до націоналізму, який сформувався у першій половині XIX століття українськими романтиками, якими є: автор “Історії Русов”, К. Рилєєв, М. Максимович, О. Бодянский, Н. Гоголь, Т. Шевченко, Е. Гребінка, П. Куліш, Н. Костомаров, - який в процесі творення української капіталістичної нації став визначальним фактором у виробленні української самоідентифікації[6,с.5].

З епохи Романтизму і до наших днів українські письменники, журналісти, вчені-історики і філологи, політики, ідеологи розвивають історію та філософію української козацької державності, знаходячи в цьому разі і назавжди втілені ідеали шляхетності, героїзму і мужності, зразки людських характерів, взаємин і вчинків, а також реалізацію ідеального українського суспільного і державного устрою. Саме Дмитро Донцов у своїй творчості закликав український народ об'єднатися навколо національної ідеї в ім'я побудови української держави. На думку Дмитра Донцова, національна ідея та держава повинні поєднати всіх українців і формувати націю, яка вестиме боротьбу за державотворення. Як бачимо, Дмитро Донцов, опираючись на працю “Дух нашої давнини”, в якій аналізує історичне минуле, ідеалізуючи не тільки козацтво, але і попередні її епохи, зокрема епоху Київської Русі та Литовсько-Руську епоху, наголошує, що епоха української державності IX-XIII століть, на його думку, навіть виграє в порівнянні з двома іншими, оскільки Київська держава була незалежною і водночас самодостатньою для українців, не мала поза своєю територією центрів політичного і релігійно-культурного притягання і найприродніше втілювала героїчне минуле українців[7,с.64] .

Ці висновки дозволяють вважати його основним фундатором українського націоналізму. Свою концепцію Дмитро Донцов доповнює теорією про соціальну структуру українського суспільства поглядами на українську культуру, мистецтво, літературу, фольклор. Фактично націоналізм Дмитра Донцова не підпадає під стереотипне визначення націоналізму і не проповідує національної винятковості, національної переваги чи національної нетерпимості. Його концепція не побудована на крові іншої нації, чи расизмі. Як наголошує Дмитро Донцов: “не чужа пролита кров сама по собі вирішує питання про батьківщину”. Він наголошує про “Містичний голос крові”, що розуміється саме в духовно-вольовому аспекті. У Дмитра Донцова ми також проглядаємо духовне розуміння націоналізму, як складну й універсальну категорію, як філософію, як “український Дух”[8,с.67].

Національність, за його переконанням, залежить не від свідомої сваволі, не від суб'єктивних раціонально обумовлених переваг і освіченості кожного українця, вона визначається укладом його інстинкту і творчого акту, а також укладом української вольової духовності. Остання містить у собі інтуїтивні представлення особистості про доброту, героїство, честь, гідність, відношення до тих чи інших історичних фігур та подій української історії[9,с.4].

Цікаво, що за визначенням Дмитра Донцова, нація розуміється не в культурному і не в політичному, а в божественному вимірі: “Нація - це щось більше, як ті, що хочуть сьогодні робити її історію. Се велика спільнота тих українців, що живуть, і тих українців, що жили. Сі останні - далеко численніші від перших і - не всі від їх дурніші. Вони не щезли навіки з нашого життя. Сходячи з історичної арени, вони заповіли дітям і онукам свої ідеї і цілі, які здійснюються, звичайно, не одною генерацією”. У протизв'язі з сьогоденним націоналізмом, який на думку Д. Донцова є жорстоким і духовно обмеженим, заснованим на ідеї крові, Дмитро Донцов вводить поняття “щирого націоналізму”. Щирий націоналізм, на думку Дмитра Донцова, можливий тільки як націоналізм духовний, що йде не тільки від інстинкту національного самозбереження і любить не просто рідне і своє, але й рідне-велике і священне[10,с.9].

Дмитро Донцов у своїй творчості незадоволений, що його сучасники вдалися до перекручування національної ідеології і до втрати доступу до “найглибших колодязів духу і до священних вогнів життя”, викликають “сліпий і пагубний націоналізм”, що присипляє народну совість і розкладає корені щирого патріотизму. Однак, Дмитро Донцов далекий від ідеалізації сучасного йому українця-націоналіста, який на його думку зарозумілий: “Приймати свій народ за втілення повної і вищої досконалості на землі було б сущим марнославством, хворим націоналістичною зарозумілістю. Національна гордість не повинна вироджуватися в тупу зарозумілість і плоске самовдоволення, вона не повинна вселяти народу манію величності”. Переконання Дмитра Донцова в тім, що український народ є якийсь особливий всесвітній народ (як себе вважають жиди чи німці), що покликаний не до створення своєї творчо-особливої, змістовно-самобутньої культури, він вважає “безглуздістю і фальшю”, зреченням

від свого національно-індивідуального духовного обличчя. На думку Дмитра Донцова, українцям потрібен “глибокий, духовно вірний, творчий націоналізм”, який варто виховувати (але без примусу) у людях із самого раннього дитинства, будячи їх несвідоме до національного духовного досвіду за допомогою таких факторів як національна мова, національні пісні, молитви, казки, життя святих і героїв, національна поезія, історія, армія, територія, національне господарство (економіка). Спеціальну увагу Дмитро Донцов приділяє вихованню в дитині духу воїна і героїчних почуттів, насадженню духу лицарського служіння. Дмитро Донцов вказує, що для виховання “сильного народу” у дитячі душі варто вливати залізо, а не розслаблюючу доктрину “загальної справедливості”[11,с.5].

На відміну від багатьох теоретиків націоналізму, Дмитро Донцов закликає вселяти громадянам, починаючи з дитячого віку, почуття любові до свого народу, це тому, що кожний член суспільства повинен духовно і національно самоутвердитися в українському національному суспільстві. На думку Дмитра Донцова, майбутня українська держава повинна виховувати всі вище визначені якості[12,с.91].

У цей же час Дмитро Донцов створює релігійно-філософську концепцію, в якій, на його думку, всі вище перераховані якості повинні базуватися на націоналізмі, пов'язаному з “духом народу”. Дмитро Донцов своїм націоналізмом наголошує, що українець - це обов'язково християнин з культурними цінностями європейської цивілізації, патріот і націоналіст[13,с.5].

Дмитро Донцов своєю концепцією фактично відтворює ідеал епохи Ренесансу, який виник під впливом Платона і неоплатоніків. Він наголошує, що українському суспільству треба надати стародавню інтелектуальну силу. На думку Дмитра Донцова, в цьому повинна допомогти українська природа, традиції, культура, змінити яких не можна. В огляді українського суспільства Дмитро Донцов опирається на твори, теорії та положення європейських дослідників Щербаківського, Рутковського, Кречмера, Мак Ліна, Беддо та інших, які він пристосовує до українських реалій[14,с.7].

Особливу вагу в вивченні українського суспільства Дмитро Донцов надає психологічним особливостям українського суспільства, які докладно описує. Так за класифікацією українців, верхній ступінь у суспільній ієрархії займає “нордійський” тип, що таїть у собі приховані можливості до державотворення. Представники цього типу можуть служити і працювати заради якої-небудь абстрактної ідеї, з них виходять ідеалісти, фанатики і деспоти, вони непідкупні, справедливі, розважливі і т. д. Цей тип, вважає Дмитро Донцов, “дуже поширений на старій Україні, тепер стрічається на ній дуже рідко”. Серед представників цього типу ним називаються князі Володимир і Святослав, полковник Іван Богун, з літературних героїв - гоголівський пан Данило. Ареалом поширення “нордійців” він вважає Київщину і степову Україну, їх предками Дмитро Донцов вважав полян. На друге місце Дмитро Донцов ставить “понтійський”, чи “середземноморський” тип українця. Його представників характеризує пристрасність, палкість, запальність, енергійність, темперамент, експансивне захоплення, улюбленою роботою чи ідеєю. В Україні цей расовий тип розповсюджений порівняно мало, до нього належать, як вважав Дмитро Донцов, козацькі отамани, у тому числі Сірко, Кривоніс, Іоанн Вишенський. Приблизно ту ж ступінь у соціальній ієрархії займає набагато розповсюдженіший в Україні “динарський” тип - тип воїна і хлібороба. Відвага, войовничість, почуття гордості і честі, вибуховий характер, впертість “впертість вола”, добродушність, прихильність до свого краю, високий рівень побутової культури - характерні його ознаки. Як вважає Дмитро Донцов, в українців є поріднений тип, це “динарсько-нордичний”, який з'єднав в собі Богдан Хмельницький, характерними “динарцями” у літературі Дмитро Донцов називає Тараса Бульбу і козацькі типи з “Енеїди” Іван Котляревського. В житті до нього відносяться “розкохані в земних розкошах полтавці” і нечисленні нащадки козацької старшини – “українське дворянство”. Найцікавіші міркуваннями Дмитра Донцова про тип “остийців”, який, на його думку, переважає серед українського народу. Визначальна риса “остийців” – ворожість в якій-небудь формі, як у мистецтві, так у суспільному і повсякденному житті. Ті чи інші прояви ідеалізму, героїчного пафосу, честі, великодушності, а також тенденційності, у кращому значенні слова, спрямованість, цілеспрямованість - це все не про “остийців”. Вони тяжіють до відчутного, конкретного і матеріального: “Остиець любить запевнений сталий заробіток, він “жадний на гроші, працьовитий і діяльний, коли сподівається заробітку”, інакше лінох, для ідеї працювати не любить. Відповідно, ідеалом жіночої краси “остийця” є “простацька, повного виду, круглолиця, без ясно окреслених рис обличчя, присадкувата, гладенька Маруся”[15,с.221-230].

У творчості Дмитра Донцова дуже важливу роль грає воля, що розуміється не тільки в психологічному плані, але й у плані філософському. Цією категорією він висвітлює трагедію України. Він вважає, що філософськість української інтелігенції полягає в тому, що вона знаходиться в гнітючому стані, що відбивається у загальнонаціональному масштабі, що видно із тих представників, які нав'язують народу свій негероїчний, плебейський, антитрадиційний світогляд, що видно із творчості: М. Драгоманова, П. Куліша, пізнього періоду, М. Сумцова, В. Винниченка, Ю. Липи, І. Липи. Саме їх і їм подібних Д. Донцов називає “політичними буддистами”, й звинувачує в нерозумінні і профанації романтичного козацького міфу, вважаючи, що героїчний початок козацької епохи для цього кола людей перестав грати визначальну роль у світоглядному плані. У своєму концептуальному висновку Д. Донцов схильний поділяти інтелігенцію на дві протилежні групи. Одна бореться за визволення народу, друга намагається творити самобутню духовну культуру. Дмитро Донцов наголошує, що тільки сильний народ, переборовши нігілістичну філософію, може стати незалежним. Він пише: “Коли наша демократична суспільність і її ватажки разом з цілою демократичною суспільністю Європи, почала думати не про добро загалу, не про його устрій

і силу, лише про благо особи, класу, тої чи іншої групи, почала керуватися особистим або колективним егоїзмом, який нічого спільного не має з охороною цілісності, тоді почався занепад нашої української цивілізації, якої свідками ми є тепер”[16,с.195].

Дмитро Донцов вважає, що відновити втрачену цілісність буття, упорядкувати цей соціальний хаос покликана українська сильна інтелігенція. Стара, родова українська аристократія себе вичерпала і виродилася на початку ХХ століття. Нова доба вимагає нового лицарства, наголошує Дмитро Донцов, а отже й типу героя нової доби треба шукати в новому суспільному стані, національній інтелігенції. Повинна відродитися українська лицарська традиція, український націоналізм, для боротьби за волю України[17,с.221-230].

Як бачимо, згідно з ”націоналізмом” Дмитра Донцова його концепція розрахована на кожного українця, вона, згідно з його замислами, повинна стати світоглядом, політичною програмою сучасної боротьби. Націоналізм за Дмитром Донцовим, це світогляд, який поведе народ. Концепція Дмитра Донцова викладена в його роботі “Націоналізм”(1926р.), будується на шести основних вимогах, головні її складові яких, це: воля, влада й агресія[18,с.13-20].

Перший постулат націоналізму - “зміцнювати волю нації до життя, до влади, до експансії” і затверджувати панування гносеологічного й онтологічного ірраціоналізму в противагу ілюзорній вірі у всемогутність і творчу силу інтелекту”. Другий постулат, протиставлений пацифістським і ліберально-демократичним напрямкам, який йде від Е. Канта концепцією про “вічний світ”, войовничим і агресивним початком, який формулюється як фактор свідомої боротьби з вчинками героїзму. Основна ідея - це триумф нації, яка хоче змінити обличчя свого буття. Третій постулат націоналізму це романтизм, згідно з яким жодна велика ідея, що сперечається з іншими за панування, не є жива, коли вона не перейнята духом “національної романтики”. Складовими частинами романтизму в Дмитра Донцова є релігійність. Відтворюючи платонівську первинність абсолютної національно-релігійної ідеї, Дмитро Донцов визначає традиційне домінування триєдиного цілого: церкви, нації, держави над особистістю, групою, політичною партією. Четвертим постулатом націоналізму є фанатизм. Фанатизм, наголошує Дмитро Донцов, має теологічні корені, тому цілком природна його апеляція до світу “ілюзій та оман”. Фанатизм породжує почуття відповідальності перед “Вищою Силою” українського світогляду. П’ятим постулатом є національна ідея, яка повинна служити інтересам загальносвітового прогресу. Дмитро Донцов виходить із уявлення про неоднаковий рівень культурного і цивілізаційного розвитку тих чи інших рас і народів, про силу одних і слабості інших, про різне їхнє призначення у світовій історії, про культурну місію “сильних” рас. Шостим постулатом націоналізму є “творче насильство” ініціативної меншості над народом. Дмитро Донцов наголошує: “Спільноті, що не вміли витворити собі таких органів, таких самостійних меншостей, які стояли б понад одиницями, втілюючи в собі стремління й завдання групи, закінчили катастрофою”. Подібна меншість має ознаки як військової, так і жрецької касты, головна її роль - бути “повитухою нових ідей”[19,с.244-253; с.253;с.386-389]. Дмитро Донцов усвідомлює, що його ідея здійснена, якщо дотримуватися вище перерахованих постулатів, він розуміє, що реальне буття завжди ширше від ідеалістичних концепцій і що життя не можна втиснути у вузькі рамки наукових і політичних теорій. Його концепція лише орієнтир, хоча вона може бути і як партійна програма, у ній підкреслюються найважливіші моменти, але не заперечуються і не ігноруються менш значимі. Тому він і говорить про синтез всіх українських якостей, які ведуть до націоналізму: інстинкту, розуму, традицій і новизни, реалізму й ідеалізму, народної волі. Наголосимо, що Дмитро Донцов ніде не розкриває ідеал української нації, за його власним переконанням, світогляд активної частини суспільства, “нової генерації” повинен бути міфом (міф розглядається як вираження волі), у боротьбі за краще життя. Дмитро Донцов не намагається вселити своїм потенційним читачам надію на швидке визволення, він розуміє, що кожна світова війна, крах світових імперій, британської, німецької, австрійської, російської, наближує стремління українців до часу їх визволення. Такий вольовий націоналізм Дмитра Донцова протиставляє “демократичному націоналізму”, який веде до занепаду “українського духу”. Дмитро Донцов вважає, що вольовий націоналізм повинен стати природним станом українців, їх моральним обґрунтуванням своєї української правди, яка має створити свою державу. “Вольова” концепція Дмитра Донцова підкріплюється посланнями улюбленого ним українського письменника-полеміста кінця ХІХ століття Іоанна Вишенського, робить його спадщину, як політичного ідеолога, надзвичайно привабливою для багатьох сучасних українських політичних сил та їх ідеологів[20,с.є434-48].

Феномен наростаючої популярності в сучасній Україні концепції Дмитра Донцова - це тяга українського інтелігента до стабільних українських ідеологічних орієнтирів, які він хоче знайти в рамках незалежної української держави. Дмитро Донцов розглядає націоналізм не як прояв раціонального початку, а як політичну програму та наукову концепцію, яка має концепцію завершеної логіки[21,с.4].

У висновок даного історико-філософського дослідження можна наголосити, що творчий та інтелектуальний потенціал ідей Дмитра Донцова ще не вичерпаний, до того ж у сучасну пору він стає привабливий для нової генерації українців, що дає йому можливість по-новому розкритися в незалежній Україні[22,с.3-8].

Повний аналіз розвитку концепції Дмитра Донцова, його ідей та їх переосмислення в сучасній незалежній Україні - попереду...[23,с.109-117].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Геник С.150 Великих Українців. - Івано-Франківськ, 2001. - С.69-70.
- 2.О Донцове Д., см.: Ленин В.И. Полное собрание сочинений. Издание пятое. - М., 1973. - Т.23. - С.337-338. - Т.24. - С.208-209. - Т.25. - С.280.
- 3.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 9.
- 4.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 10.
- 5.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 11.
- 6.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5.
- 7.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С. 64
- 8.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.67
- 9.Донцов Д. До старих богів // Націоналіст. - № 2 (VIII). - Львів, б/р. - С.4.
- 10.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991.- С.9.
- 11.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5.
- 12.Донцов Д. Клич доби // Державність. - Львів, 1994. - № 3. - С.91.
- 13.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.5
14. Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.7.
- 15.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.221-230.
- 16.Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991. - С.195.
- 17.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.221-230.
- 18.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.13-20.
- 19.Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.13. - С.244 - С.253.
Донцов Д. Націоналізм. - Лондон, 1966. - С.253. - С.386-389.
- 20.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - формула національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). З нагоди 120-річчя з дня народження та 40-літньої пам'яті Дмитра Донцова. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2003. - Т.VIII. - С.43-48.
- 21.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - формула національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). З нагоди 120 - річчя з дня народження. Український Форум. - Київ, 30 грудня 2003 р. - №31-32. - С.4.
- 22.Ідзьо Віктор. Дмитро Донцов - феномен національного усвідомлення (історико-філософське дослідження націоналізму). - Мандрівець. Тернопіль, 2004. - №2. - С.3-8.
- 23.Віктор Ідзьо. Дмитро Донцов - літературне дослідження та усвідомлення українського націоналізму. В кн. Віктор Ідзьо.Українські літератури XII-XXI століть. Наукове видання. - Івано-Франківськ, «СІМІК», 2018р. - С.107-117.